

Naisten poliittinen rekrytoituminen vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa¹

SOILE KUITUNEN

ABSTRACT

Political recruitment of Finnish women in the 1995 parliamentary elections and candidate selection

The purpose of this article is to study empirically the reasons for the underrepresentation of women in the Finnish parliament from the political recruitment point of view. Both the supply of women willing to stand for parliament and the demands of local party members, district officials and electors are taken into consideration. The article is based on a questionnaire sent to party district officials and information on background characteristics of aspirants seeking party candidature.

The results of this study suggest that the unwillingness of women to seek candidature in elections is the main reason for their underrepresentation in parliament. In contrast to earlier findings no signs of direct prejudice or discrimination against female aspirants were found among party selectors. Furthermore, it was also shown that parties apply the same kind of criteria to both men and women aspirants: they value middle-aged, white-collar workers as well as well-educated people.

However, in order to give a fuller explanation of such low political interest among female party members one should pay more attention to informal practices, rules and norms affecting the recruitment process as well as general party practices and cultural factors which may also reduce women's interest in seeking a political career.

Johdanto

Naisten aliedustus parlamenteissa on yksi niistä yleistyksistä, joita valtio-opillisissa tutkimuksissa on voitu lukuisten empiiristen havaintojen perusteella tehdä. Kansainvälisissä vertailututkimuksissa on todettu, että naisten edustuksen laajuus parlamentissa on riippuvainen paitsi vaali- ja puoluejärjestelmästä ja vaalilainsäädännön ominaispiirteistä, myös valtion taloudellisesta kehitysasteesta, väestön ja ennen kaikkea naisväestön koulutus- ja ammat-

tirakenteesta sekä poliittista kulttuuria hallitsevista, naisten yhteiskunnallisen ja poliittisen roolin muodostumiseen vaikuttavista arvoista ja asenteista (Haavio-Mannila 1979; Matland 1995, Norris 1993; Rule 1987). Parhaiten naiset ovat menestyneet taloudellisesti kehittyneissä maissa, joissa naisten koulutustaso ja osuus työssä käyvistä väestöstä on suhteellisen korkea ja joissa lainsäätäjät valitaan suhteellista vaalitapaa ja usean henkilön vaaliipiirejä käyttäen (Haavio-Mannila 1979; Karvonen ja Selle 1995; Norris 1993; Rule 1987).

Pohjoismaat mainitaan usein naisedustuksen kärkimaina. Vuosina 1990-1994 pidetyissä vaaleissa naisten osuus Ruotsin parlamentaarikoista oli 40 prosenttia, Tanskassa 33, Norjassa 39, Islannissa 24 ja Suomessa 39

¹ Haluan kiittää artikkelin aiempia versioita koskevista kommentteista Petteri Mäki-Arvelaa, Hannele Kuitusta, Sirkka Sinkkosta sekä Erika Säynäsaloa. Esa Uusipaikkaa kiitän arvokkaista aineiston kvantitatiivista käsittelyä koskevista huomioista.

prosenttia, eli Pohjoismaiden kansanedustuslaitoksissa naisten edustus oli keskimäärin 35 prosenttia. Euroopan maista esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Ranskassa jäädyään selvästi alhaisempiin lukemiin, alle 10 prosenttiyksikköön. (Norris 1996, 187 ja 191) Suomessa suhteellisen korkeaa naisedustusta on selitetty vaali- ja puoluejärjestelmän ohella myös poliittisen kulttuurimme tietyillä ominaispiirteillä sekä vuosisadan alun poliittisilla tapahtumilla. Haavio-Mannilan (1979, 351-352) mukaan suhteellinen vaalipa ja naisten korkea koulutustaso sekä osuus työssä käyvästä väestöstä ovat luoneet naisille varsin hyvät mahdollisuudet poliittiselle aktivoitumiselle. Kolmas huomionarvoinen seikka on, että toisin kuin moneen muuhun länsimaahan, Suomeen ei koskaan päässyt syntymään miesten hallitsemää poliittista traditiota yksinkertaisesti siksi, että ennen vuoden 1906 äänioikeusuudistusta naisten lisäksi myös suurin osa miehistä oli vailla äänioikeutta. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden myöntämisen jälkeen miehet ja naiset olivat siten samalla lähtöviivalla harjoitellessaan poliittisen toiminnan alkeita. Julkusen (1994) mielestä suomalaisen yhteiskunnan sukupuolineutraalisuus on myös helpottanut naisten poliittista rekrytoitumista. Julkusen mukaan sukupuoli ei ole ollut Suomessa vahva status tai vankka identiteetin perusta eikä asioiden ole katsottu olevan niinkään sukupuolesta kuin henkilöstä itsestään kiinni.

Kansainvälisten vertailujen lisäksi naisedustusta on tarkasteltu myös joissakin yksittäisissä valtioissa tai puolueissa. Tämän suuntauksen sisällä voidaan havaita kaksi päälinjaa. Ensimmäinen kattaa tutkimukset, joissa tarkastellaan valtioiden sisäisiä alueellisia ja kunnittaisia eroja naislainsäätäjien tai -valtuutettujen määrissä. Toiseen sisältyvät tutkimukset, joissa naisten edustaja- tai ehdokasosuuksien ohella analysoidaan myös rekrytaation prosessia.

Alueellisia ja kunnittaisia naisedustuksen eroja on pohdittu ennen muuta kunnallisvaalitutkijoiden keskuudessa. Pohjoismaisissa tutkimuksissa naisten valtuustoedustuksen on osoitettu olevan yhteydessä erilaisiin kunta- ja kuntamuuttujiin kuten kunnan kokoon, asukastiheyteen, elinkeinorakenteeseen ja

maantieteelliseen sijaintiin sekä asukkaiden ikärakenteeseen ja koulutustasoon (ks. esim. Eduards 1980; Raam 1995). Suomessa Sinkkonen (1979) havaitsi naisten valtuustoedustuksen olevan riippuvainen kunnan kaupungistumis- ja modernisoitumistasesta, Pikkala (1997, 358) puolestaan toteasi naisvaltuutettuja olevan vähiten pienissä, harvaan asutuissa kunnissa, joissa väestön kehityssennusteet olivat heikot. Myös itä-länsi-dimensiolla on todettu olevan yhteyttä naisten valtuustoedustukseen siten että yhteisessä Suomessa naisvaltuutettujen osuus on ollut Länsi-Suomea mittavampi (Haavio-Mannila 1983, 138).

Myös parlamenttivaaleissa naiset ovat menestyneet paremmin Itä- kuin Länsi-Suomessa (Haavio-Mannila 1979; Koskiahho 1971, 34), joskin Haavio-Mannila (1979) toteaa mainitun eron menettäneen merkitystään 1980-luvulla. Pikkala (1997, 356) esittää kunnallisvaalitutkimuksessaan, että itä/länsi- jaottelun sijaan enemmän merkitystä on etelä/pohjoinen-dimensiolla. Naiset ovat vankimmin edustettuina Etelä-Suomen valtuustoissa, joskin on todettava, että erot naisedustukseltaan heikompien ja vahvimpien alueiden välillä eivät ole suuria. Poikkeamat ovat vain noin kolmen prosenttiyksikön luokkaa.

Monet naisedustuksen problematiikkaa tavalla tai toisella sivunneet tutkijat ovat etenkin viime vuosina painottaneet sitä, miten tärkeitä varsinaisia vaaleja ajallisesti ja muodollisesti edeltävät ehdokasasettelujen tai -rekrytaation vaiheet ovat myös naisedustukselle (ks. esim. Helander 1997; Ruostetsaari 1997; Matland 1995; Norris & Lovenduski 1993; Norris & Lovenduski 1995). Useissa maissa tutkimukset ovat osoittaneet, etteivät kansalaiset vaaliurnilla diskriminoi naisehdokkaita (Darcy & Schramm 1977; Hills 1983; Rasmussen 1983), vaan että syyt naisten vähäisyyteen lainsäätäjäkunnassa ovat löydettävissä joko naisten vähäisestä ehdokashalukkuudesta tai siitä, etteivät rekrytoinnista vastaavat puoluejäsenet tai puolueen johto ole halukkaita valitsemaan naisia ehdokkaikseen (Barron, Crawley, Wood 1989; Bochel & Denver 1983; Hills 1981; Norris & Lovenduski 1995; Vallance 1979). Suomessa ehdokasasettelujen on havaittu vaikuttavan hyvin merkittävällä tavalla naisten

edustukseen parlamentissa, mitä kuvastaa ehdokas- ja lainsäätäjäsosuuksien välinen hyvin voimakas korrelaatio ($r = .92$) vuosien 1970 - 1995 eduskuntavaaleissa. Naisten ehdokasosuuden kaventuminen on merkinnyt joitakin poikkeuksia lukuunottamatta likimain samansuuruista muutosta myös parlamentin naisedustuksessa mainittuna aikana.

Tutkimusasetelma

Käsillä olevassa artikkelissa naisedustuksen problematiikkaa valotetaan poliittisen rekrytaation näkökulmasta. Tutkimuksessa etsitään vastausta lähinnä kolmeen pääkysymykseen. Ensinnäkin selvitetään vuoden 1995 eduskuntavaaleista ja niiden ehdokasasetteluista kootun empiirisen aineiston perusteella, miten naisten edustus muuttuu rekrytoinnin eri vaiheissa ja mikä näistä vaiheista oli naisten osuutta ajatellen ratkaisevin. Toiseksi artikkelissa tarkastellaan myös nais- ja miesehdokas ehdokkaiden, ehdokkaiden ja edustajien sosiaalista ja demografista taustaa lähinnä kolmen alaongelman ratkaisemiseksi. Ensinnäkin tavoitteena on selvittää, eroavatko ehdolle asettuneet naiset ja miehet taustaominaisuuksiltaan oleellisesti toisistaan, toiseksi, valitsevatko puolueet erilaisia mieskuin naisehdokkaita; toisin sanoen, sovelletaanko ehdokasvalinnoissa erilaisia valintakriteerejä nais- kuin miesehdokkaisiin, ja kolmanneksi voidaanko lainsäätäjäkunnan taustoissa havaita sukupuolittaisia eroja. Kolmas pääkysymys koskee puolueiden ehdokaslistan rakentamista ohjaavia strategioita, joita selvitetään piirin johdon näkemysten perusteella erityisesti naisedustuksen osalta.

Artikkelin perustana oleva empiirinen aineisto koostuu eduskuntapuolueiden piirisihteereille vuoden 1995 vaalien alla lähetetyistä tutkimuskyselyistä sekä kyselyjen yhteydessä kerätyistä, puolueiden jäsenäänestyksiin tarjoutuneiden henkilöiden taustatiedoista. Kysely lähetettiin yhteensä 105 piirisihteerille ja vastauksia palautui 93 kappaletta, eli 87 prosenttia. Kyselyssä kartoitettiin puolueiden ehdokasasettelujen vaiheita, niissä sovellettuja menettelytapoja sekä listan rakentamista ohjaavia strategioita, arvoja ja päämääriä.

Jäsenäänestyksiin tarjoutuneiden ehdokaskandidaattien taustatiedot kerättiin piirisihteereille suunnatun kyselyn yhteydessä niistä piireistä, joissa ehdokkaat valittiin jäsenäänestyksen avulla. Aineistoa täydennettiin erilaisista virallislähteistä, esimerkiksi kunnalliskalenterista ja eduskunnan matrikkeleista, saatavilla tiedoilla. Tiedostoon tallennettiin yhteensä 1 073 ehdokasehdokkaan tiedot ammatti-, työnantaja- ja koulutustaustan, aikaisempien ehdokkuuksien, iän sekä asuinpaikan osalta.

Ehdokasasettelujen vaiheet ja tärkeimmät toimijat

Ehdokasasettelujen tutkimuksissa huomiota on kiinnitetty ennen muuta kolmeen seikkaan: ehdokasasettelujen kontekstuaalisiin valtiollisiin ja poliittisiin tekijöihin, rekrytaation vaiheisiin sekä niihin toimijoihin, jotka tavalla tai toisella osallistuvat ehdokkaiden valinta- ja asettamisprosessiin (ks. esim. Czudnowski 1975; Norris & Lovenduski 1995; Schwartz 1969). Prosessinäkökulmaa ovat tutkimuksissaan soveltaneet lainsäätäjien osalta esimerkiksi Norris ja Lovenduski (1995), Loewenberg ja Patterson (1979) ja kunnanvaltuutettujen rekrytaation yhteydessä esimerkiksi Prewitt (1970).

Mainitut tutkijat ovat kuvanneet rekrytaatiota eliminoinnin ja karsinnan jatkumona, jossa muodollisten vaalikelpoisuus-kriteerien, yksilöiden poliittisen kiinnostuksen, aktiivisuuden, motivaation ja saadun kannatuksen sekä puolueiden harjoittaman seulonnan tuloksena valikoituu se ehdokasjoukko, josta vaalien äänestäjäkunta tekee valintansa. Suomessa vaalikelpoisuusehdot ovat varsin niukat rajatessaan ainoastaan alle 18-vuotiaat ja jotkin valtion hallinnon korkeat virkamiehet vaaliedokkuuden ulkopuolelle (Tarasti & Taponen 1996). Muodollisia kriteerejä tärkeämpiä ovatkin yksilöiden motivaatioon ja aktiivisuuteen sekä puolueiden harjoittamaan ehdokaskarsintaan liittyvät seikat.

Puolueet ehdokkaiden rekrytoijina

Ehdokasasetteluissa merkitystä on lähinnä kolmella eri toimijataholla tai henkilöryhmällä:

puolueilla, ehdokkuudesta ja edustajuudesta kiinnostuneilla yksilöillä sekä äänestäjäkunnalla. Suomessa puolueet ovat monien muiden länsimaiden tapaan se taho, joka pääasiallisesti vastaa ehdokkaiden etsimisestä ja asettamisesta vaaleihin. Niiden toimintaa ehdokasasetteluissa voidaan kuvata kolmivaiheisena prosessina, josta ensimmäisessä puolueen perusjärjestöt ja yksittäisistä jäsenistä muodostuvat sisäisten valitsijayhdistysten kaltaiset yhteenliittymät tarjoavat omia ehdokasehdokkaitaan sisäisiin jäsenäänestyksiin.

Toisessa vaiheessa, ehdokkaiden valinnassa, pääasiallisena käytäntönä on jäsenäänestys. Eduskuntavaalilain mukaan jäsenäänestykset ovat pakollisia, ja ainoastaan silloin, kun tarjolla olevia ehdokkaita on vähemmän kuin puolue voi vaalipiirissä asettaa, sillä on oikeus jättää jäsenäänestys toimittamatta. Kolmantena vaiheena on lopullisen ehdokaslistan vahvistaminen. Siitä huolimatta, että ehdokkaiden etsiminen ja asettaminen vaaleihin onkin korostuneesti puolueiden jäsenistön tehtävänä ja oikeutena, tämä oikeus ei ole kuitenkaan rajoittamaton. Eduskuntavaalilain mukaan piirin johdolla on oikeus poiketa jäsenäänestyksen tuloksesta yhdellä neljäsosalla niiden henkilöiden määrästä, jotka puolue asettaa ehdokkaikseen.

Sosialidemokraattisessa puolueessa säännös on tätäkin tiukempi, sillä sen piirikokous voi muuttaa listan kokoonpanoa vain 1/5:lla ehdokkaiksi asetettavien henkilöiden määrästä. (Kuitunen & Paltemaa 1997, 125-126)

Puolueiden ehdokasasetteluja tarkasteltaessa on havaittu, että pyrkimys naisten kuten muidenkin yhteiskunnallisesti merkittävien ryhmien riittävään ja tasapainoiseen edustukseen ehdokaslistoilla on puolueen vaalimenestyksen kannalta järkevä tavoite kahdestakin syystä. Puolueella on mahdollisuus naisehdokkaidensa välityksellä vedota erityisesti äänestäjäkunnassa enemmistönä oleviin naisiin, joiden on todettu muuttuneen aikaisempaa suosiollisemmaksi naisehdokkaita kohtaan (ks. esim. Pesonen 1991). Toiseksi naisehdokkaiden rekrytoitumista edistäväksi seikaksi voidaan lukea puolueiden pyrkimys sisäisen kiinteytensä ylläpitämiseen. Jonkin merkittävän ryhmän, esimerkiksi naisten, aliedustus aiheuttaa helposti tyytymättömyyttä ja sisäistä hajautuneisuut-

ta, mikä puolestaan voi heikentää puolueen menestymismahdollisuuksia varsinaisissa vaaleissa (Gallagher 1988). Suhteellista vaalijärjestelmää soveltavissa maissa, kuten Suomessa, ehdokaslistaa ei usein rakennetakaan ehdokkaiden subjektiivisten ominaisuuksien kuten poliittisten taitojen ja kokemuksen maksimointia silmällä pitäen. Pikemminkin pyritään siihen, että ehdokkaat heijastelevat mahdollisimman tasapainoisesti äänestäjäkuntansa ikä- ja sukupuolijakaumia (Gallagher 1988, 253; Kuitunen 1997, 134-137; Sundberg 1995, 52).

Naisedustuksen puolueittaisia eroja tarkasteltaessa on havaittu, että naiset menestyvät vasemmistopuolueissa oikeistopuolueita paremmin (Hills 1981; Nojonen 1989, 140-142; Vallance 1984). Suomessa mainitun dikotomian soveltuvuutta murentaa kuitenkin Kokoomuksen naisten hyvä menestys eduskuntavaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa. Kokoomuksessa naisia on rekrytoitu ehdokkaiksi joitakin poikkeuksia lukuunottamatta enemmän kuin SKDL:ssä ja Vasemmistoliitossa vuodesta 1948, SDP:ssä naisten osuus ehdokkaista sen sijaan on ollut suurempi kuin Kokoomuksessa vuodesta 1979. Vaaleissa Kokoomuksen naisehdokkaat ovat menestyneet SDP:n ja Vasemmistoliiton naisia paremmin erityisesti 1980-luvulta lähtien, jos kriteerinä käytetään valittujen naislainsäätäjien prosentuaalisia osuuksia.

Welch ja Studlar (1988, 280) sekä Norris ja Lovenduski (1995, 391-393) ovat selittäneet vasemmisto- ja oikeistopuolueiden eroja puolueiden rakenteellisilla ja ideologisilla seikoilla. Isossa-Britanniassa työväenpuolueen voidaan olettaa ideologisten korostustensa johdosta tarjoavan naisille hyvät rekrytoitumisen mahdollisuudet. Toisaalta sosialistisen siiven vahvat kytkennät ammattiyhdistysliikkeeseen voivat asettaa naiset miehiä heikompaan asemaan puolueen ehdokasasetteluissa (Welch & Studlar 1988; Norris & Lovenduski 1995). Konservatiivisessa puolueessa rakenteellisen avoimuuden on puolestaan esitetty edesauttavan naisten rekrytoitumista vaaliehdokkaiksi. Welchin ja Studlarin (1988) mukaan Ison-Britannian konservatiivisessa puolueessa ehdokkaat valitaan ensisijaisesti puolueaktiiveista, jotka usein

ovat naisia.

Suomessa vasemmiston ja oikeiston rekrytointiperiaatteista on esitetty hieman toisen-suuntaisia näkemyksiä. Erityisesti vasemmistopuolueiden on todettu etsivän ehdokkaikseen puolue toiminnassa pätevöityneitä henkilöitä, kun oikeistopuolueille tärkeämpää on ehdokkaan yleinen yhteiskunnallinen aktiivisuus ja erityisesti henkilökohtainen kyvykkyys ja soveltuvuus lainsäätäjän työhön (Oksanen 1972, 56). Viime vuosina raja-aidat ovat kuitenkin madaltuneet ja oikeisto- ja vasemmistopuolueet ovat yhtä lailla hakeneet listoja veto- nauloiksi yleisesti tunnettuja julkisuuden henkilöitä (ks. esim. Halila 1991, 194-195).

Ehdokkuudesta kiinnostuneet yksilöt

Yhdysvalloissa vaaliehdokkuudesta kiinnostuneiden motivaatio- ja ambitiotekijöiden tarkastelusta on muotoutunut oma tutkimussuuntauksensa toisin kuin Euroopassa, jossa rekrytointitutkimusten painopiste on ollut yksilötekijöiden sijaan puolueissa ja ehdokasasettelujen poliittisvaltiollisissa kehystekijöissä (Norris 1994). Eurooppalaisessa kontekstissa yksilöiden roolia on pidetty varsin vähäisenä puolueiden huolehtiessa ehdokkaiden valintaan ja asettamiseen liittyvistä toimenpiteistä. Vaikka puolueet ovatkin hyvin keskeisessä asemassa rekrytointiagentteina ja portinvartijoina, ovat yksilöt kuitenkin viime kädessä niitä toimijoita, jotka oman poliittisen motivaationsa, ambitionsa ja resurssiensa perusteella ratkaisevat, ketkä ylittävät kynnyksiä tai läpäisevät suodatimia rekrytointiprosessin eri vaiheissa. Vaalikelpoisista vain harvat ovat tarpeeksi motivoituneita tavoittelemaan poliitikon uraa; uhraamaan vaalikampanjaan vaadittavia resursseja ja ottamaan vastaan ne riskit, jotka lainsäätäjän paikan tavoitteluun välttämättä liittyvät (Loewenberg 1967, 76-79).

Yksilötason rekrytointitutkimuksissa painopiste oli aluksi edustajien, joskus myös ehdokkaiden, sosiaalisen ja demografisen taustan erittelyssä (Czudnowski 1972, 561; Matthews 1985, 18). Tavoitteena oli tällöin selvittää lähinnä, miten tasapainoisesti väestön erilaiset sosiaaliset ja demografiset ryhmät ovat edustettuina ehdokas- ja edustajakunnissa, ja voidaanko tässä suhteessa havaita historiallisia

muutoksia. Vähemmän sen sijaan on tarkasteltu sitä, minkälaisia ne naiset ja miehet ovat, jotka tarjoutuvat ehdolle puolueiden ehdokasrekrytointeihin, valikoituvat ehdokkaiksi ja tulevat edelleen valituiksi parlamenttiin. Joitakin tähän liittyviä havaintoja on kuitenkin tehty esimerkiksi naisten yhteiskunnallisen aseman ja koulutuksen sekä asuinkunnan osalta. On esimerkiksi esitetty, että naisten miehiä alhaisempi sosioekonominen asema hillitsee tai estää ehdolle asettumista, minkä voidaan olettaa näkyvän siinä, että ne naiset, jotka ehdokkaiksi päätyvät, ovat keskimääräistä korkeammin koulutettuja, toimihenkilöitä tai johtavassa asemassa (ks. Means 1972, 493-494; Milbrath & Goel 1977, 116-117).

Naisten kunnallisvaalimenestystä tarkastelevissa tutkimuksissa on puolestaan osoitettu naisten edustuksen jääneen keskimääräistä alhaisemmaksi pienissä maatalousvaltaisissa kunnissa, joissa asukkaiden koulutus- ja tulotaso on alhainen ja joissa Keskustalla on vahva asema (ks. esim. Pikkala 1997, 358). Tutkimuksissa ei ole kuitenkaan analysoitu, tapahtuuko ehdokasasettelujen vaiheissa jotakin naisedustuksen kannalta ratkaisevaa; onko esimerkiksi naisten aliedustus pienissä kunnissa seurausta naisten vähäisestä ehdokashalukkuudesta vai siitä, että puolueet valitsevat ehdokkaikseen tai äänestäjät edustajikseen pienissä kunnissa suuria kuntia vähemmän naisia. Näitä ehdokasasettelujen vaiheita voidaan selvittää markkinaperustaisin *kysynnän ja tarjonnan* termein.

Kysyntä- ja tarjontamalli

Ehdokasasettelujen tutkimuksissa on etenkin viime vuosina lähdetty varsin usein liikkeelle asetelmasta, jossa yksilöiden, puolueiden ja äänestäjien vuorovaikutusta jäsenetään markkinaperustaisin kysynnän ja tarjonnan termein. *Kysyntää* harjoittavat sekä ehdokasasetteluisa että varsinaisissa vaaleissa lähinnä puolueiden jäsenkuntien ja listan lopullisesta kokoonpanosta vastaavan piirin johto sekä vaaleissa äänestävät. Tarjonnan ulottuvuus tulee niin ikään esiin kahdessa vaiheessa: ehdokkuudesta ja edustajuudesta kiinnostuneiden henkilöiden tarjoutuessa puolueiden vaalieh-

dokkaiksi sekä puolueiden tarjotessa sisäiset jäsenäänestykset tai muut seulonta- ja valintamekanismit läpäisseitä ehdokkaitaan varsinaisten vaalien äänestäjäkunnalle.

Kysynnän osalta tutkimuksissa on viitattu usein diskriminoinnin mekanismeihin, jolloin puolueiden selektoraatin, lähinnä jäsenten ja piirin johdon, on todettu syrjineen naispuolisia ehdokaskandidaatteja koska pelkäävät näiden menettävän ääniä varsinaisissa vaaleissa (Vallance 1979; Norris & Lovenduski 1995). Toisaalta tutkijat ovat havainneet myös, että naisehdokasehdokkaiden vähäinen tarjonta selittää sitä, miksi parlamenttiin ja valtuustoihin valitaan suhteellisen vähän naisia (Bochel & Denver 1983; Norris & Lovenduski 1995; Rush 1969).

Kysyntää painottavien tutkimusten mukaan puolueiden jäsenet saattavat kyllä kannattaa naisten valitsemista vaaliehdokkaiksi, mutta pidättäytyvät kuitenkin äänestämästä naisia jäsenäänestyksissä epäillessään näiden vaalimenestystä (Norris & Lovenduski 1995; Vallance 1979; Welch & Studlar 1988). Naisten pelätään menettävän puolueen ääniä vaaliurnilla ja erityisesti tällä näkemyksellä on merkitystä niissä maissa, joissa ehdokkaat valitaan listavaalia käyttäen. Listavaalia soveltavissa maissa nais-edustuksen kannattajien vaateet pyritään yhdistämään äänen maksimoinnin periaatteeseen sijoittamalla naiset ehdokaslistan loppupäähän. Näiltä paikoilta valituksi tulon mahdollisuudet jäävät lähinnä teoreettisiksi. (Valen 1966, 131).

Diskriminoinnin sijaan joissakin tutkimuksissa (ks. esim. Means 1972) on viitattu myös täysin toisentyypisiin rekrytaatiomekanismeihin ja esitetty naissukupuolesta olleen tietyissä olosuhteissa pelkästään etua vaaliehdokkuutta tavoittelevalle. Esimerkiksi norjalaisen Meansin (1972) haastattelemissa naislainsäätäjistä monet olivat sitä mieltä, että naiset ovat etuoikeutetussa asemassa politiikassa. Monet myös katsoivat tullessaan valituiksi puolueen ehdokkaiksi pelkästään sukupuolensa perusteella. Toisaalta naiset kuitenkin korostivat, etteivät puolueet kuitenkaan olleet riittävässä määrin pyrkineet edistämään naisten rekrytoitumista vaaliehdokkaiksi. Tällä naiset viittasivat rohkaisun tärkeyteen sekä niiden konkreettisten esteiden

purkamiseen, jotka usein ovat naisten poliittisten uratavoitteiden tiellä. (Means 1972, 516-517)

Kysynnän ohella myös tarjonnan on havaittu vaikuttaneen naisedustuksen toteutumiseen parlamentissa. Bochelin ja Denverin (1982) mukaan naisten osuus työväenpuolueen parlamentaarikoista jää suhteellisen vähäiseksi, koska naiset eivät tarjoutu ehdokkaiksi yhtä usein kuin miehet. Samaan lopputulokseen päätyivät myös Norris ja Lovenduski (1995) konservatiivisen puolueen osalta. Suomessa Timonen (1972) havaitsi niinkään tarjontamekanismien olleen voimakkain naisedustusta vääristävä tekijä. Naisten osuus ehdolle tarjoutuneista oli miehiä selvästi vähäisempi, mutta ehdokkaiksi naisia valittiin likimain samassa suhteessa ehdokasehdokasosuuteen verrattuna.

Tarjontatekijöiden vaikutus naisedustukseen ei ole mitenkään uusi havainto; naisten miehiä suurempi poliittinen passiivisuus on tullut todistetuksi useain otteeseen eri maissa (ks. esim. Milbrath & Goel 1977, 116-118). Puolutoimintaan osallistumisessa sukupuolten ero on kuitenkin Suomessa kaventunut sitten 1960-luvun, joskin puolueiden jäsenistöissä miehet ovat edelleenkin enemmistöinä (Pesonen, Sänkiahho & Borg 1993, 209).

Miksi naiset sitten päätyvät vaaliehdokkuuden tavoittelijoiksi miehiä harvemmin? Hedlundin ym. (1979) mukaan syyt naisten poliittiseen passiivisuuteen voidaan luokitella kolmeen ryhmään: persoonallisuustekijöihin, tilanetekijöihin sekä poliittisen sosialisointimalleihin. Yksilötekijöiden osalta mainitut tutkijat toteavat naisten uskovan miehiä vähemmän omiin poliittisiin toimintamahdollisuuksiinsa. Samanlaisiin perusteisiin ovat viitanneet myös Barron, Crawley ja Wood (1989) sekä Means (1972), joiden mukaan naisten heikko itseluottamus hillitsee poliittisen uran rakentamista. Tilanetekijöistä Hedlund ym. sekä Means nostavat esiin naisten alhaisemman sosioekonomisen aseman sekä aikapulan. Kolmanneksi tutkijat esittävät poliittisen sosialisointin olevan syynä naisten miehiä mittavampaan poliittiseen passiivisuuteen. Perinteisissä roolimalleissa naisten oletetaan suuntautuvan enemmän kotiin ja perheeseen kuin kodin ulkopuoliseen

Taulukko 1. Naisten edustus ja sen muutokset rekrytoinnin eri vaiheissa (prosentteina ja muutos prosenttiyksiköinä)

	Vaihe 1. Ehdokas- ehdokas	Vaihe 2. Ehdokas	Muutos	Ehdokas	Vaihe 3. Edustaja	Muutos
Kaikki	38	41	+ 3	41	33	- 8
Vas	35	37	+ 2	37	18	- 19
41	41	46	+ 5	46	31	- 15
+ 3	32	35	+ 3	35	25	- 10
41	35	39	+ 4	39	44	+ 5
(n)	(403)	(210)		(210)	(37)	

yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan. Poliitiikkaa pidetään edelleen ennen muuta miesten maailmana. (Hedlund 1979, 514-515; Means 1972, 510-521)

Naiset vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa

Seuraavassa analyysissä naisten edustusta ja sen muutoksia tarkastellaan vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa. Rekrytoitumisen vaiheet on jaettu ehdokasehdokkuuteen, ehdokkuuteen ja edustajuuteen.

Vuoden 1995 ehdokasasetteluissa ehdokasehdokkaiden tarjonta oli selvästi miespainotteista naisten osuuden jäädessä hieman alle 40 prosenttiyksikköön (taulukko 1). Äänestysikäiseen väestöön suhteutettuna naisten aliedustus oli 10 prosenttiyksikköä, mutta puolueiden jäsenistön sukupuolirakennetta ajatellen naisten edustus oli jopa lievästi ylimitoitettu, mikäli vertailu suoritetaan Sundbergin (1995, 93) arvioon 36 prosentin naisedustuksesta puolueiden jäsenistöissä.

Kuten taulukosta 1 (yllä) voidaan havaita, puolueiden jäsenkunta ja ehdokaslistan lopullisesta kokoonpanosta vastaava piirin johto ei syrjinyt naisehdokkaitaan, vaan pikemminkin voidaan todeta naisten osuuden jopa hieman kasvaneen ehdokaskandidaattivaiheesta (38 -

> 41 %). Suhteellisesti eniten naisten edustus kasvoi ehdokasasetteluissa Sosialidemokraattisessa puolueessa, jossa muutosta oli naisten eduksi viisi prosenttiyksikköä. Vähiten naisten aseman voitiin todeta kohentuneen Keskustassa ja Vasemmistoliitossa, joista ensimmäisessä naisten osuus kasvoi kolme ja jälkimmäisessä kaksi prosenttia.

Suurin romahdus naisten osuuksissa tapahtui vaaleissa, joiden tuloksena parlamenttiin saatiin 33 prosentin naisedustus (koko maassa 33.5 %). Tarkasteltavassa otoksessa naisten asema heikentyi eniten Vasemmistoliitossa (muutosta -19 prosenttiyksikköä), SDP:ssä pudotusta oli 13 ja Keskustassa kymmenen prosenttiyksikköä. Kokoomus erosi muista puolueista siinä suhteessa, että sen naisehdokkaat menestyivät vaaleissa jopa ehdokasasetteluja paremmin; naisten edustus kohoisi viisi prosenttiyksikköä ehdokkuusvaiheesta.

Naiset ehdokasehdokkaina, ehdokkaina ja edustajina

Naisedustuksen muutosten ohella käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan myös ehdolle asettuneiden sekä ehdokkaiksi ja lainsäätäjiksi valittujen naisten taustaominaisuuksia. Tarkoituksena on selvittää, eroavatko ehdolle tarjoutuneet naisehdokasehdokkaat oleellisesti miestarjokkaista ja soveltavatko puolueet eh-

Taulukko 2. Ehdokaskandidaattien, ehdokkaiksi valittujen ja kansanedustajien taust ominaisuuksia sukupuolen mukaan (%).

	Ehdokas- kandidaatit		Ehdokkaat		Valitut kansanedustajat	
	Mies	Nainen	Mies	Nainen	Mies	Nainen
Ammatti						
Työntekijät	19	17	18	14	14	–
Alempi toimih.	12	30	13	27	14	33
Ylempi toimih.	42	33	46	37	69	33
Muu	27	20	23	22	3	33
Asuinpaikka^a						
Maalaiskunta	25	21	23	22	15	6
Pieni kaupunki	33	36	36	36	26	31
Suuri kaupunki	42	44	41	42	59	64
Ikä						
< 30	10	16	10	16	1	11
30 – 44	37	38	34	37	24	32
45 – 54	42	39	45	44	55	51
> 55	12	7	11	3	20	5
Koulutus						
Ei akateeminen	48	57	44	50	35	41
Akateeminen	52	43	57	50	65	59
Aikaisempi ehdokkuus ja edustajuus						
Aik. edustajuus	11	11	21	19	65	76
Aik. ehdokkaana, ei ed.	15	14	25	24	22	11
Ei aik. ehdokkaana	75	75	54	58	13	14
Puolue^b						
Sosialistinen	61	66	59	65	65	54
Ei-sosialistinen	39	34	41	35	36	46
Vaalipiiri^c						
Eteläinen	29	29	28	30	29	35
Pohjoinen	18	19	19	19	15	16
Läntinen	35	34	32	30	37	30
Itäinen	18	19	21	21	20	19
(n)	(511)	(324)	(233)	(161)	(74)	(37)

^a Asuinpaikkajaottelussa maalaiskuntia ovat alle 20 000 asukkaan, pieniä kaupunkeja 20 000–50 000 asukkaan ja suuria kaupunkeja yli 50 000 asukkaan kun-

nat.

^b Sosialistisiin puolueisiin kuuluvat Sosialidemokraattinen Puolue ja Vasemmistoliitto ja ei-sosialistisiin Kan-

dokasasetteluissaan ja äänestäjät vaaleissa äänestäessään erilaisia valintakriteerejä naiskuin miesehdokkaisiin. Taustalla ovat aiemmissa tutkimuksissa saadut tulokset siitä, että naislainsäätäjät vastaavat taustaominaisuuksiltaan mieskollegojaan; mies- ja naislainsäätäjät ovat useammin korkeakoulutettuja, keskiluokkaisia ja keskiikäisiä kuin heidän valitsijakuntansa (ks. esim. Lovenduski & Norris 1989, 554-555; Means 1972, 491-493). Mielenkiintoista onkin selvittää, pätevätkö nämä havainnot myös Suomeen ja ovatko ne yleistettävissä myös vaaleja edeltäviin ehdokkaaksi tarjoutumisen ja ehdokasvalintojen vaiheisiin.

Kuten taulukosta 2 (ks. seuraava aukeama) voidaan havaita, sukupuolittaiset erot ehdokasehdokkaiden taustoissa tulivat esiin lähinnä ammatti-, ikä- ja koulutustaustan osalta. Miehissä oli naisia enemmän ylempiä toimihenkilöitä ja akateemisesti koulutettuja. Merkille pantavaa on, että naiset tavoittelivat puolueensa vaaliehdokkuutta selvästi nuorempina kuin miehet. Miesten ja naisten erot asuinpaikassa ja aikaisemmassa ehdokkuus- ja lainsäätäjäkokemuksessa eivät sen sijaan olleet suuria; maaseudulla naiset tarjoutuivat ehdolle likimain yhtä harvoin kuin miehetkin ja kolme neljäsosaa ehdokasehdokkaista yritti ehdokkaaksi pääsyä ensimmäistä kertaa. Mielenkiintoinen on myös havainto siitä, ettei alueellisilla tekijöillä näyttäisi olevan yhteyttä sukupuolittaisiin eroihin ehdokkaaksi tarjoutumisessa.

Jäsenäänestysten tuloksena ylempien toimihenkilönaisten samoin kuin akateemisesti koulutettujen ja 45 - 54 -vuotiaiden naisten osuus kasvoi ehdokaskandidaattivaiheesta. Pienten kuntien naisille rekrytoituminen oli hieman helpompaa kuin miespuolisille yrittäjille. Miesten ja naisten erot eivät kuitenkaan ratkaisevasti muuttuneet ehdokasehdokasvaiheesta, sillä ehdokkaiksi rekrytoidut miehet olivat edelleen naisia

useammin akateemisia, ylemmissä toimihenkilöammateissa sekä 45-vuotiaita tai vanhempia. Huomionarvoista on myös, että puolueen selektoraatti suhtautui hieman torjuvammin yli 55-vuotiaisiin naisehdokasehdokkaisiin kuin saman ikäryhmän mieskandidaatteihin. Vaalipiireittäin tapahtui niin ikään joitakin muutoksia. Läntisissä vaalipiireissä naisten osuus hieman väheni ja itäisissä puolestaan kasvoi. Merkille pantava, joskaan ei yllättävä havainto on aikaisempaa ehdokkuus- ja edustajakokemusta hankkineiden hyvä menestys sisäisissä jäsenäänestyksissä.

Varsinaisissa vaaleissa muutokset olivat varsin dramaattisia erityisesti aikaisemman ehdokkuuden ja edustajuuden suhteen. Myös asuinpaikan, koulutuksen ja iän osalta vaalien äänestäjäkunta osoittautui jäsenäänestyksiin osallistuneita selektiivisemmäksi. Vaalipiirin osalta voitiin todeta naisten menestyneen eteläisissä vaalipiireissä paremmin vaaleissa kuin jäsenäänestyksissä. Merkille pantavaa on myös, että erityisesti naisille aikaisempi ehdokkuus osoittautui ratkaisevaksi tekijäksi vaalimenestyksen kannalta. Kolme neljäsosaa parlamenttiin valituista naisista oli toiminut tässä tehtävässään myös aiemmin, miehistä puolestaan 65 prosenttia. Havainto aiempien lainsäätäjien ylivermaisesta asemasta vaaliuurnilla ei kuitenkaan ole mitenkään poikkeuksellinen, vaan vastaa yleisesti havaittua kansainvälistä trendiä (Ranney 1981).

Muuttujien selitysvoimaa rekrytoitumiseen haluttiin vielä täsmentää logistisen regressioanalyysin avulla (taulukko 3 ks. seuraava sivu). Prosentuaalisten osuuksien tarkastelussa esiin tullut havainto aikaisemman ehdokas- ja lainsäädäntökokemuksen rekrytoitumista edistävistä vaikutuksista voitiin dokumentoida myös regressioanalyysissä, mutta tässä yhteydessä kuitenkin niin, että kokemuksen puute vähensi tilastollisesti erittäin merkittävästi ehdokkaaksi valikoitumisen todennäköisyyttä. Naisten osalta myös ikä ja koulutustausta osoittautuivat merkittäviksi ehdokkuuden selittäjiksi siten, että yli 55-vuoden ikä vähensi ja akateemisen tutkinnon suorittaminen puolestaan lisäsi tilastollisesti merkittävästi menestymismahdollisuuksia jäsenäänestyksissä. On syytä tuoda esiin myös

sallinen Kokoomus ja Suomen Keskusta. (jatkuu seur.siv.)

^c Vaalipiireistä eteläisiin kuuluvat Helsingin ja Uudenmaan vaalipiirit; pohjoisiin Vaasan, Oulun ja Lapin piirit; läntisiin Turun eteläinen ja pohjoinen sekä Hämeen eteläinen ja pohjoinen, ja itäisiin Kymen, Mikkelin, Kuopion, Pohjois-Karjalan sekä Keski-Suomen vaalipiirit.

Taulukko 3. Taustatekijöiden vaikutus naisten ja miesten ehdokkaaksi ja edustajaksi valikoitumiseen^a.

	Ehdokkaaksi valikoituminen		Edustajaksi valikoituminen	
	Mies	Nainen	Mies	Nainen
Ammatti				
Alempi toimihlö	.30	-.22	.89	6.58
Ylempi toimihlö	.13	-.22	-.18	5.69
Muu	-.11	-.00	-1.06	8.30
Asuinpaikka				
Keskisuuri kunta	.30	.25	-.52	-2.43
Pieni kunta	-.01	.31	.30	.96
Ikä				
30-44	-.48	-.31	.04	6.93
45-54	-.20	-.73	.04	5.91
> 55	-.79	-2.30 *	1.15	6.23
Akateeminen koulutus				
Akateeminen	.10	.98 *	-.15	1.50
Aikaisempi ehdokkuus ja edustajuus				
Aik. ehd, ei edustaja	-1.27	-3.79	-2.80 ***	-5.81
Ei ehdokkuutta	-3.15 ***	-6.46	-4.08 ***	-5.52
Puolue				
Ei sosialistinen	.43	.72	-.13	.61
Piiri				
Pohjoinen	.78 *	.29	.55	8.89
Läntinen	.17	.01	.65	2.18
Itäinen	.85 *	.24	.40	9.98

^a Kunkin taustatekijän vaikutusta selitettävään muuttujaan testattiin logistisen regressioanalyysin avulla. Analyysi suoritettiin enter-menetelmää käyttäen, jolloin rekrytoitumisen todennäköisyyttä tarkasteltiin suhteessa kunkin muuttujan ensimmäiseen kategoriaan, esimerkiksi ikäryhmistä alle 30-vuotiaisiin (ks. taulukko 2).

Taulukossa esitetyt luvut ovat beetakertoimia, joiden tilastollista merkitsevyyttä kuvaavat tähdet * < .05, ** < .01 ja *** < .001.

havainto vaalipiirin vaikutuksesta rekrytoitumiseen. Vaalipiirillä ei ollut vaikutusta naisten rekrytoitumisen todennäköisyyteen, mutta miesten osalta ehdokasehdokkuus pohjoisissa ja itäisissä vaalipiireissä lisäsi merkittävästi valituksi tulon mahdollisuuksia.

Vaaleissa parlamentti- ja ehdokaskokemuksen tilastollinen merkitsevyys rekrytoitumisen selittäjänä oli myös havaittavissa. Ehdokasasettelujen vaiheessa merkittäviksi osoittautuneet ikä- ja koulutustaustamuuttujat sen sijaan menettivät tilastollisen merkitsevyytensä vaa-

Taulukko 4. Piirishteerien arviot erilaisten taustaominaisuuksien merkityksestä ehdokkaaksi valikoitumisessa: ominaisuuksia tärkeinä pitävien osuus^a (%).

Ehdokkaan ominaisuus	Vas	SDP	Kesk	Kok	Kaikki^b
Ikä	27	62	71	75	50
Sukupuoli	82	69	64	42	60
Asuinpaikka	64	85	64	83	64
Siviilisääty	0	15	7	0	50
Yhteiskunnallinen asema	36	31	14	42	26
Puoluenansiot	9	31	29	8	31
Puolucaktiivisuus	9	39	14	17	25
Puoluelojoalisuus	9	8	7	0	6
Kommunikaatiokyvyt	27	8	7	0	18
Muut ominaisuudet	46	15	21	17	21
(n)	(11)	(13)	(14)	(12)	(84)

^a Vastaajien tuli valita kolme tärkeintä ehdokkaan ominaisuutta.

^b Sisältää neljän suurimman puolueen lisäksi Skl:n, Smp:n, Rkp:n ja vihreiden piirishteerien vastaukset.

leissa.

Akateemisen koulutuksen positiivinen ja iän negatiivinen yhteys rekrytoitumiseen eivät ilmiönä ole mitenkään poikkeuksellisia, vaan vastaavat hyvin esimerkiksi Suomessa ja muissa Pohjoismaissa saatuja tuloksia. Akateemisten ylivoimainen asema vaaleissa ja ehdokasasetteluissa on vankasti dokumentoitu useissa länsimaissa Suomi mukaanlukien. (ks. esim. Holmberg & Esaiasson 1988, 137; Kuitunen 1997, 62-67; Noponen 1989, 130-134) Myös iän osalta suomalainen rekrytointijärjestelmä vastaa Pohjoismaiden vastaavia (Holmberg & Esaiasson 1988, 137; Means 1972, 503). Esimerkiksi Meansin (1972, 503) tutkimuksen mukaan Norjan parlamenttiin ei valittu yhtään yli 62-vuotiasta naista aikana 1945 - 69, joskin on todettava, että myös yli 65-vuotiaiden miesten parlamentaarinen edustus jäi tuolloin hyvin vähäiseksi. Tässä tarkasteltavan aineiston perusteella suomalaisnaisten poliittinen

elinkaari näyttää kuitenkin olevan esimerkiksi norjalaisia pitempi siinä mielessä, että meillä ehdolle tarjoutuneissa, ehdokkaiksi valituissa ja lainsäätäjissä alle 30-vuotiaiden naisten osuus on varsin huomattava ja vastaavan ikäryhmän miehiin verrattuna selvästi suurempi.

Käsitykset naisedustuksen toteutumisesta ja sen tärkeydestä

Ehdokasrekrytaatiota ohjaavien arvostusten ja listan rakentamisstrategioiden selvittämiseksi piirishteereiltä kysyttiin, miten tärkeitä erilaiset taustaominaisuudet olivat ehdokkaaksi valikoitumisessa. Enemmistö vastaajista piti sukupuolta tärkeänä ehdokasrekrytoinneissa (taulukko 4 yllä). Prosentuaalisten osuuksien perusteella se ei kuitenkaan noussut kaikista tärkeimmäksi ehdokasrekrytaatiota ohjaavaksi tekijäksi, sillä mainittua perustetta useammin

Taulukko 5. Piirisihteerien arviot naisedustuksen toteutumisesta puolueittain (%).

	Vas	SDP	Kesk	Kok	Kaikki ^a
Tasapainoinen edustus	36	69	36	42	49
Yliedustus	-	-	-	8	1
Aliedustus	55	23	64	50	42
Ei mainintaa	9	8	-	-	8
(n)	(11)	(13)	(14)	(12)	(84)

^a Sisältää neljän suurimman puolueen lisäksi Skl:n, Smp:n, Rkp:n ja vihreiden piirisihteerien vastaukset.

vastaajat toivat esiin asuinpaikan merkityksen.

Vuoden 1995 ehdokasasettelujen osalta piirisihteereiltä pyydettiin arvioita myös naisten edustuksen tasapainoisuudesta ehdokaslistoilla. Sukupuolittaisessa tasapainossa on toivomisen varaa, sillä vastaajista lähes joka toinen piti naisten edustusta riittämättömänä (taulukko 5, ks. seuraava sivu). Vastaajat pitivät naisedustusta ehdokaslistoilla muihin sosiaalisiin ja demografisiin ryhmiin verrattuna kaikista riittämättömimpänä.

Muutosoikeuden käyttö saattaa vaikuttaa naisten osuuksiin ehdokaskunnasta. Lovenduskin ja Norrisin (1989, 533) mukaan se selittää hyvin merkittävällä tavalla naisedustuksen eroja esimerkiksi Pohjoismaiden ja Ison-Britannian välillä. Toisin kuin Isossa-Britanniassa Pohjoismaissa puolueen johdolla on varsin hyvät mahdollisuudet muuttaa listojen kokoonpanoa esimerkiksi niiden sukupuolirakenteen osalta ja tähän monissa puolueissa on usein turvaututtakin. Muutosoikeudella onkin suuri merkitys Suomen puolueille: peräti 80 prosenttia piireistä turvautui sen käyttöön vuoden 1995 eduskuntavaalien ehdokasasetteluissa. Osuus on huomattavan suuri kun sitä vertaa esimerkiksi Timosen (1981) vuoden 1979 vaaleja koskeviin tuloksiin. Timosen mukaan vain noin 14 prosenttia neljän suurimman puolueen piireistä poikkesi muutosoikeuden nimissä jäsenäänestyksen tuloksesta (Timonen 1981, 39).

Suurimmassa osassa vaalipiireistä muutosoikeudella parannettiin ehdokaslistan alueellista tasapainoisuutta ja vain joissakin

yksittäistapauksissa tasapainotettiin sukupuolirakennetta. Alueellisen edustavuuden ensisijaisuuteen listan rakentamisessa ovat aiemmin viitanneet Suomessa myös Timonen (1981) ja Norjassa Means (1972). Meansin mukaan pyrkimys alueelliseen edustavuuteen rankaisee yhtä hyvin nais- kuin miespuolisiakin ehdokastarjokkaita (Means 1972, 499).

Ehdokaslistan sukupuoliedustavuutta koskevien arviointien perusteella (ks. taulukko 5) on yllättävää, että piirin johto vain hyvin harvoissa tapauksissa päätyi korjaamaan havaittuja epäkohtia. Samansuuntaisia havaintoja on tehty myös Norjassa, jossa naisten edustus ehdokaslistoilla jäi hyvin vähäiseksi siitä huolimatta, että suurin osa puolueen johdosta pitää sukupuolta tärkeänä ehdokasvalinnan kriteerinä (Valen 1966). Suomessa naisten asema ehdokasrekrytoinneissa kuitenkin koheni jäsenäänestysten jälkeen, sillä ehdokaslistoilta poistettiin yhteensä 15 ja lisättiin 22 naisehdokasta. Muutosoikeuden käyttäminen vain poikkeustapauksissa ehdokaskunnan sukupuolirakenteen tasapainottamiseen saattaa kertoa siitä, ettei sukupuolta pidetä riittävänä valintaperusteena enää jäsenäänestysten jälkeen. Tullakseen valituksi puolueen ehdokkaaksi henkilöllä tulee olla, sukupuolensa ohella tai siitä huolimatta, joitakin muita tärkeiksi katsottuja ominaisuuksia.

Lopuksi

Suomalaiset naiset saivat edustajiaan läpi jo itsenäisyyden ajan ensimmäisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1907. Tämän jälkeen naisten edustus parlamentissa on varsin tasaisesti kasvanut yltäen vuoden 1991 eduskuntavaaleissa kansainvälisestikin ennätykselliseen tulokseen, 35 prosenttiin. Vuoden 1995 vaalit olivat poikkeus muutoin myönteisenä jatkuneessa kehityksessä, sillä niissä naisten osuus väheni ensimmäisen kerran 50 vuoteen.

Huolimatta naisten kohtuullisen hyvästä menestyksestä eduskuntavaaleissa täydelliseen, kvantitatiivisin mittarein mitattuun tasa-arvoon ei ole ylletty myöskään Suomessa. Selityksiä tähän on etsitty karkeasti ottaen kolmelta eri taholta. Ensinnäkin syyn on esitetty löytyvän naisten miehiä mittavammasta poliittisesta passiivisuudesta, joka vaaleissa näkyy naisten miehiä alhaisempana ehdokasehdokasosuuksena. Toiseksi tutkijat ovat arvelleet naisten parlamentaarisen aliedustuksen selittyvän sillä, että äänestäjäkunta ei edelleenkään äänestä yhtä usein nais- kuin miesehdokasta. Kolmas, Suomessa vain vähän empiirisesti todennettu väite on, että puolueet syrjivät ehdokasasetteluissaan naisehdokasehdokkaita. Näkemysten mukaan puolueiden jäsenet ja listan lopullisesta kokoonpanosta päättävät piirin johtotelimet diskriminoivat vaaliehdokkuutta tavoittelevia naisia pelätessään näiden menettävän puolueen ääniä varsinaisissa vaaleissa.

Käsillä olevassa artikkelissa tarkastellun, vuoden 1995 eduskuntavaaleja ja niiden ehdokasasetteluja koskevan empiirisen aineiston perusteella voidaan väittää, että selkein syy naisten parlamentaariseen aliedustukseen on löydettävissä naisten vähäisestä ehdokashalukkuudesta. Sen sijaan väitteet puolueen selektoraatin harjoittamasta syrjinnästä eivät saa tukea; pikemminkin voidaan todeta naisten osuuden kasvaneen jäsenäänestysten ja listalle tehtyjen ehdokasvaihdosten tuloksena ehdokasehdokasvaiheesta.

Artikkelin toinen pääkysymys koski nais- ja miesehdokasehdokkaiden, ehdokkaiksi valittujen ja lainsäätäjien taustoja ja niiden eroja. Jäsenäänestyksiin tarjoutuneet miehet olivat naisia useammin akateemisesti koulutettuja, keski-ikäisiä ja toimivat ylempissä toimihenkilöammateissa. Kuntataustalla ei sen sijaan

ollut yhteyttä ehdokasehdokkuuteen, sillä pienissä kunnissa sekä naiset että miehet tarjoutuivat ehdolle keskimääräistä harvemmin. Aiemmissa tutkimuksissa esitetyt päätelmät siitä, että puolueet hakevat ehdokkaikseen hyvin saman tyyppisiä naiskuin miesehdokkaikakin, osoittautuivat päteviksi myös vuoden 1995 eduskuntavaalien ehdokasrekrytoinneissa. Sekä nais- että miesehdokasehdokkaista muita todennäköisemmin valituiksi tulivat akateemisesti koulutetut, aiempaa ehdokas- ja edustajakokemusta hankkineet sekä 45 - 54 -vuotiaat. Akateemisuuden positiivinen ja yli 55-vuoden iän negatiivinen yhteys naisten rekrytoitumiseen on mielenkiintoinen, joskaan ei kansainvälisistä trendeistä poikkeava ilmiö. Vaalipiirillä ei ollut, toisin kuin joissakin aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Haavio-Mannila 1979) on osoitettu, yhteyttä naisten rekrytoitumisen todennäköisyyteen. Sen sijaan miesten kohdalla ehdokasehdokkuus pohjoisissa ja itäisissä vaalipiireissä lisäsi merkittävästi valituksi tulon mahdollisuuksia.

Vaaleissa silmiinpistävin seikka oli aiempien lainsäätäjien ja ehdokkaiden hyvä menestys. Ensi kertaa ehdokkaina olleiden osuus jäi reiluun kymmeneen prosenttiin valituista lainsäätäjistä, eikä naisten ja miesten välillä voitu havaita tässä suhteessa eroja. Käsillä olevassa tutkimuksessa rekrytoitumisen determinantteja pyrittiin täsmentämään logistisessa regressioanalyysissä. Mitenkään yllättävä ei ole havainto siitä, että ehdokkaaksi valikoitumisen todennäköisyys kasvoi akateemisen koulutuksen sekä aiemman lainsäädäntö- ja ehdokaskokemuksen myötä. Merkillepantavaa on myös, että naisten kohdalla yli 55-vuoden ikä kavensi merkittävästi rekrytoitumisen mahdollisuuksia. Vaaleissa merkitystä oli ainoastaan aiemmalla ehdokas- ja edustajakokemuksella.

Artikkelin kolmannen pääkysymyksen avulla valotettiin hieman myös ehdokasasettelujen epävirallisempaa puolta tarkastelemalla puolueiden piirisihteerien naisedustustuksen tärkeyttä ja sen toteutumista koskevia näkemyksiä. Siitä huolimatta, että piirin johto pitikin sukupuolta tärkeänä ehdokasvalinnan kriteerinä, arvioi joka toinen vastaaja naisten olevan aliedustettuina puolueensa ehdokaslistalla. Riittämätön naisedustus ei kuitenkaan saanut piirin johtoa

ryhtymään toimenpiteisiin jäsenäänestysten jälkeen. Ehdokasvaihdoksia tehtiin ennen muuta listan alueellisen rakenteen tasapainottamiseksi. Samansuuntaisia havaintoja on tehty myös muun muassa Norjassa, jossa naisten osuus ehdokkaista jää vähäiseksi siitä huolimatta, että puolueen johto pitää tärkeänä naisten tasapainoista edustusta puolueen listalla (Means 1972; Valen 1966). Alueellisen edustavuuden ensisijaisuus listan rakentamisessa näyttää rankaisevan Suomessa ja Norjassa sekä nais- että miesehdokkaista.

Miten naisten poliittista rekrytoitumista sitten voitaisiin edistää Suomessa ja mihin toimenpiteisiin esimerkiksi puolueiden tulisi tässä suhteessa ryhtyä? Kuten tässä artikkelissa ja joissakin aiemmissä tutkimuksissa (Helander 1997; Timonen 1972) on osoitettu, näyttää naisten parlamenttiedustuksen vankentaminen edellyttävän ennen muuta naisten ehdokshalukkuuden lisäämistä. Naisten ehdokastarjontaan voidaan puolestaan olettaa vaikuttavan ainakin seuraavien seikkojen. Ensinnäkin naisten itse-selektion mekanismien on todettu selittävän hyvin voimakkaasti kansanedustuslaitosten sukupuolivinoumaa. Naisten vähäinen luottamus omiin poliittisiin kykyihinsä, aikapula, vaalikampanjoinnissa vaadittujen rahallisten ja muiden resurssien vähäisyys sekä puutteelliset tukiverkostot saattavat asettaa konkreettisia pidäkkeitä naisten poliittisen uran rakentamiselle. Myös traditionaalisilla roolimalleilla saattaa edelleenkin olla yhteyttä siihen, miksi naiset edelleenkin suuntautuvat miehiä harvemmin yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan. Tilanne on ristiriitainen: puolueet kyllä hakevat naisia ehdokkaikseen, mutta monet heistä kieltäytyvät poliittisen uran tavoittelusta vähäiseen kompetenssiinsa tai aikapulaansa vedoten. (Barron, Crawley, Wood 1989; Means 1972).

Toiseksi tutkimuksissa on korostettu myös puolueiden keskeistä roolia naisedustuksen toteutumisessa. Suomessa puolueilla on edelleenkin niukempi nais- kuin miesehdokkaiden rekrytointipotentiaali siitä huolimatta, että sukupuolijakauma puolueiden jäsenistöissä onkin tasoittunut sitten 1960-luvun. Mielenkiintoinen kysymyksensä onkin, voitaisiinko erityisesti

naisedokkaiden rekrytoinnissa sovellettuja valintakriteerejä väljentämällä houkutella aiempaa useampia naisia tarjoutumaan ehdolle eduskuntavaaleihin ja parantaa siten myös ehdokas- ja parlamentaarikkokunnan sukupuolittaista tasapainoa. Huomionarvoisia kysymyksiä ovat myös, missä määrin puolueiden ehdokasasettelujen muuttuminen demokraattisemmiksi ja muodollisemmiksi Suomessa selittää naisten ehdokasosuuden voimistumista aikana 1960 - 1991 ja mikä yhteys institutionaalisilla ja poliittisen kulttuurin muutoksilla on naisten parlamenttiedustuksen voimistumiseen samana aikana.

Puolueet ovat turvautuneet naisedustuksen vahvistamisessa lähinnä seuraavanlaisiin strategioihin. *Tukevien toimenpiteiden* tarkoituksena on naisten rekrytoitumisen edistäminen naisjäsenille suunnattujen kurssien, koulutustilaisuuksien ja konferenssien sekä rahallisen tuen avulla. Puolueet voivat turvautua myös *retoriisiin strategioihin* eli käsitellä tasa-arvoa ja naiskysymystä virallisissa vaalipuheissa ja julkilausumissa. Tasa-arvolla kyllästetyt puheenvuorot saattavat toimia myös lähtölaukauksena aktiivisemmille, naisten poliittisen rekrytoitumisen edistämiseen tähtääville toimenpiteille. Kolmanteen strategiaan eli *positiiviseen diskriminointiin* on ainakin Suomessa turvauduttu harvemmin. Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa mainittua periaatetta ei virallisesti sovellettu yhdenkään eduskuntapuolueen ehdokasasetteluissa.

Virallisten, eksplisiittisesti ilmaistujen ehdokasasettelun strategioiden ohella naisten poliittista edustusta puolueissa saattavat merkittävällä tavalla muovata myös epäviralliset normit, periaatteet ja toimintamallit. Jos näkemykset naisten ja poliittisen toiminnan yhteensopimattomuudesta ovat vallalla puolueselektoraatin keskuudessa, on varsin epätodennäköistä, että erilaisilla naisjäseniin kohdistetuilla tukevilla toimenpiteillä tai vaalipuheissa viljelyllä tasa-arvoretoriikalla saadaan aikaan todellisia muutoksia naisten poliittisessä edustuksessa.

Eliittirekrytaation mekanismien samoin kuin niitä ohjaavien periaatteiden ja arvojen tutkimus ovat oleellisen tärkeitä arvioitaessa edustuksellisten demokratioiden toimivuutta. Järjestelmän demokraattisuus ei ole esimerkiksi

Lasswellin (Eulau 1976, 22) mukaan riippuvainen niinkään siitä, miten tasa-arvoisesti valta on jakautunut yhteiskunnassa, vaan pikemminkin siitä, miten suuret mahdollisuudet kansalaisilla on päästä valta-asemiin. Eliittirekrytaation periaatteet ovat tärkeitä, koska niiden avulla voidaan sekä tarjota yhtäläisiä mahdollisuuksia vallan tavoitteluun että rajoittaa oleellisesti valta-asemiin pääsyä. Poliittisessa tasa-arvossa ei ole kyse yhtäläisestä vallan jakautumisesta kaikkien kansalaisten kesken, vaan siitä, että jokaisella on yhtä suuret mahdollisuudet tavoitella poliittisia valta-asemia.

On vaikeaa kuvitella minkään edustuksellisen järjestelmän toimivan täysin tyydyttävällä tavalla silloin, jos siinä jatkuvasti hillitään tai jopa estetään merkittävien yhteiskuntaryhmien valikoitumista poliittisten eliittikuntien jäseniksi. Naisten poliittista rekrytaatiota ajatellen onkin mielenkiintoista seurata, mihin suuntaan puolueiden strategiat tässä suhteessa kehittyvät. Ovatko vasemmistopuolueiden jo käyttöön ottamat naiskiintiöt ainoa tie tasapainoisempaan sukupuoliedustavuuteen ehdokas- ja edustajakunnissa vai turvaudutaanko nais- ja tasa-arvokysymysten käsittelyssä lähinnä vaalipuheiden korulauseisiin?

LÄHTEET

- Barron, Jacqueline; Crawley, Gerald & Wood, Tony (1989): Drift and Resistance: Redefining Models of Political Recruitment. *Policy and Politics* 17:3, s. 207-219.
- Bochel, John & Denver, David (1983): Candidate Selection in the Labour Party: What the Selectors Seek. *British Journal of Political Science* 13, s. 45-69.
- Czudnowski, Moshe (1972): Sociocultural Variables and Legislative Recruitment. *Comparative Politics* 4, s. 561-587.
- Czudnowski, Moshe (1975): Political Recruitment. *Handbook of Political Science*. Vol 2: Micropolitical Theory.
- Darcy, R. & Schramm, S. (1977): When Women Run Against Men. *Public Opinion Quarterly* 41, s. 155-242.
- Eduards, Maude (1980): Kvinnorepresentation och kvinnomakt. Stockholm universitet. Statsvetenskapliga institutionen. *Forskningsrapporter* 2.
- Eulau, Heinz (1976): Elite analysis and Democratic Theory: The Contribution of Harold D. Lasswell. Teoksessa Eulau, Heinz & Czudnowski, Moshe (toim.): *Elite Recruitment in Democratic Politics*. John Wiley & Sons, New York.
- Gallagher, Michael (1988): Introduction. Teoksessa Gallagher, Michael & Marsh, Michael (toim.): *Candidate Selection in Comparative Perspective*. Sage Publications, London.
- Haavio-Mannila, Elina (1979): How Women Become Political Actors: Female Candidates in Finnish Elections. *Scandinavian Political Studies* 2:4, s. 351-371.
- Haavio-Mannila, Elina (1983): Kvinnorna i kommunalpolitiken. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina ym. (toim.): *Den utferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politik*. Nordisk Ministerråd, Oslo.
- Halila, Heikki (1991): *Politiikkaa juridiikan kahleissa*. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Hedlund, Ronald; Freeman, Patricia; Hamm, Keith & Stein, Robert (1979): The Electability of Women Candidates: The Effects of Sex Role Stereotypes. *The Journal of Politics* 41, s. 513-524.
- Helander, Voitto (1997): Finland. Teoksessa Norris, Pippa (toim.): *Routes to Power*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hills, Jill (1981): Britain. Teoksessa Lovenduski, Joni & Hills, Jill (toim.): *The Politics of the Second Electorate*. Routledge & Kegan, London.
- Hills, Jill (1983): Life-style Constraints on Formal political Participation: Why So Few Women Local Councillors in Britain? *Electoral Studies* 2, s. 215-230.
- Holmberg, Sören & Esaiasson, Peter (1988): *De folkvalda*. Bonniers, Stockholm.
- Julkunen, Raija (1994): Suomalainen sukupuolisota? Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Karvonen, Lauri & Selle, Per (1995): Introduction. Teoksessa Karvonen, Lauri & Selle, Per (toim.): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Dartmouth, Aldershot.
- Koskiahio, Tapio (1971): Valitut ja valitsematta jääneet vuoden 1966 eduskuntavaaleissa. Vertaileva tutkimus ehdokkaiden sosiaalisesta taustasta. *Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja* 21, Tampere.
- Kuitunen, Soile (1997): Rekrytoitumisen mysteeri: kuinka ehdokkaaksi ja edustajaksi valikoidutaan. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.): *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. *Turun yliopiston valtio-opin julkaisuja* 51, Turku.
- Kuitunen, Soile (1997): Ei oppi ojaan kaada. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.): *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. *Turun yliopiston valtio-opin julkaisuja* 51, Turku.
- Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (1997): Ehdokasasettelujen päätös: ehdokaslistan lukkoonlyöminen. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.): *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. *Turun yliopiston valtio-opin julkaisuja* 51, Turku.
- McLean, Ian (1991): Forms of Representation. Teok-

- nessa Held, David (ed.): *Political Theory Today*. Stanford University Press, Palo Alto.
- Loewenberg, Gerhard (1967): *Parliament and the German Political System*. Cornell University Press, Ithaca, NY.
- Loewenberg, Gerhard & Patterson, Samuel (1979): *Comparing Legislatures*. Little, Brown and Company, Boston.
- Lovenduski, Joni & Norris, Pippa (1989): Selecting women candidates: obstacles to the feminisation of the House of Commons. *European Journal of Political Research* 17.
- Lovenduski, Joni (1993): Introduction. Teoksessa Lovenduski, Joni & Norris, Pippa (toim.): *Gender and Party Politics*. Sage Publications, London.
- Matland, Richard (1995): Teoksessa Karvonen, Lauri & Selle, Per (toim.): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Dartmouth, Aldershot.
- Matthews, Donald (1985): Legislative Recruitment and Legislative Careers. Teoksessa Loewenberg, Gerhard & Patterson, Samuel & Jewell, Malcolm (toim.): *Handbook of Legislative Research*. Harvard University Press, Cambridge.
- Means, Ingunn (1972): Political Recruitment of Women in Norway. *Western Political Science Quarterly* 25, s. 491-521.
- Milbrath, Lester & Goel, M.L. (1977): *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* University Press of America, New York.
- Noponen, Martti (1989): Kansanedustajien sosiaalinen tausta. Teoksessa Noponen, Martti (toim.): *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. WSOY, Juva.
- Norris, Pippa & Lovenduski, Joni (1993): "If Only More Candidates Came Forward": A Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain. *British Journal of Political Science* 23, s. 373-408.
- Norris, Pippa (1993): Conclusions: Comparing Legislative Recruitment. Teoksessa Lovenduski, Joni & Norris, Pippa (toim.): *Gender and Party Politics*. Sage Publications, London.
- Norris, Pippa (1994): *Legislative Recruitment and the Structure of Opportunities*. A Paper Prepared for the ECPR Workshop, Bordeaux.
- Norris, Pippa & Lovenduski, Joni (1995): *Political Recruitment. Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Norris, Pippa (1996a): Legislative Recruitment. Teoksessa LeDuc, Lawrence & Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (toim.): *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Norris, Pippa (1996): Women Politicians: Transforming Westminster? *Parliamentary Affairs* 2, s. 88-102.
- Oksanen, Matti (1972): *Kansanedustajan rooli*. Gaudemus, Helsinki.
- Pesonen, Pertti (1991): Puolueen ja edustajaehdokkaan painottuminen äänestyspäätöksissä. *Politiikka* 33:2, s. 98-105.
- Pesonen, Pertti; Sänkiaho, Risto & Borg, Sami (1993): *Valikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY, Juva.
- Pikkala, Sari (1997): Kvinnor i kommunfullmäktige. Kirjassa Helander, Voitto & Sandberg, Siv (toim.): *Festskrift till Krister Ståhlberg*. Åbo, Åbo Akademis Förlag.
- Pitkin, Hanna (1967): *The Concept of Political Representation*. University of California Press, Berkeley.
- Prewitt, Kenneth (1970): *The Recruitment of Political Leaders: A Study of Citizen-Politicians*. The Bobbs-Merrill Co, New York.
- Ranney, Austin (1981): Candidate Selection. Teoksessa Butler, David; Penniman, Howard & Ranney, Austin (toim.): *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*. AEI, Washington D.C.
- Raam, Nina (1995): Women in Local Democracy. Teoksessa Karvonen, Lauri & Selle, Per (Eds.): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Dartmouth, Aldershot.
- Rasmussen, Jacob (1983): Women's Role in Contemporary British Politics: Impediments to Parliamentary Candidature. *Parliamentary Affairs* 36, s. 300-315.
- Rule, Wilma (1987): Electoral Systems, Contextual Factors and Women's Opportunity for Election to Parliament in Twenty-Three Democracies. *Western Political Quarterly* 40:3, s. 477-498.
- Ruostetsaari, Ilkka (1997): *An Amateur Politician, Political Professional or Expert Representative? Recruitment of Parliamentary Elite in Finland 1863-1995*. (Käsikirjoitus).
- Rush, Michael (1969): *The Selection of Parliamentary Candidates*. Nelson, London.
- Schwartz, Donald (1969): Towards a Theory of Political Recruitment. *Western Political Quarterly* 22.
- Sinkkonen, Sirkka (1979): Modernisaatio, poliittinen ideologia ja naisten edustus kunnallisissa luotamustehtävissä. *Kommunalvetenskaplig tidskrift* 2.
- Sundberg, Jan (1995): Women in Scandinavian Party Organizations. Teoksessa Karvonen, Lauri & Selle, Per (toim.): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Dartmouth, Aldershot.
- Tarasti, Lauri & Taponen, Heimo (1996): *Suomen vaalilainsäädäntö*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Timonen, Pertti (1972): Edustajaehdokkaiden valikoituminen puoluejärjestöjen jäsenäänestyksissä. Teoksessa Pesonen, Pertti (toim.): *Protestivaalit, nuorisovaalit*. Tammer-Paino, Tampere.
- Vallance, Elizabeth (1979): *Women in the House*. Athelone Press; London.
- Vallance, Elizabeth (1984): Women Candidates in the 1983 General Election. *Parliamentary Affairs* 37, s. 301-309.
- Wallin, Gunnar; Bäck, Henry & Tabor, Merrick (1981): Kommunalpolitikerna. Rekrytering - arbetsförhållanden - funktioner del 1. *Ds Kn* 17.
- Welch, Susan & Studlar, Donley (1988): The Effects of Candidate Gender on Voting for Local Office in England. *British Journal of Political Science* 18, s. 273-281.